

ISTORIA GRECIEI.

Scopul vieții istorice a Greciei fû de a desvolta și a respândi între popóarele orientale și la Români civilizațiunea primită și perfecționată de ei de la popóarele vechi din Orientü.

I. GEOGRAFIA GRECIEI VECHI.

Pământul locuitü de Grecii vechi se numia de ei *Ellada*; numirea latină de Grecia, a venitü de la *Graiki* locuitorii Epirului, cari încă de timpuriü se strămutară în Italia. Deși sub numele de Grecia se înțelege numai peninsula Balcanilorü și insulele vecine ei, înse Grecii s'aü colonisatü timpuriü și în părți mai departate de ea: d. e. pe malurile vestice a Asiei Mici, în sudul Italiei, pe malurile mării Negre și Mediterane; érá din timpulü lui Alexandru celü Mare, moravurile, limba și poporulü grecü străbătură în fundulü Asiei, prin mișloculü cuceririlorü, pêne la riurile Oxu și Indu. Fiindü înse că istoria acestorü colonii împrăsciete fû variată, de aceea în istoria Greciei întră numai popóarele grece din Ellada și Macedonia, din Italia, Archipelagü și din vestulü Asiei Mici.

Grecia propriă se află între 36° și 41° de lățime nor-

dică, și avea în lungime 50 mile patrute, érá în lățime 33. Confiniele ei erau: la nordú Macedonia și Illyria; la ostú, marea Egee; la sudú marea Libyei; la vestú, marea Ionică. Tóte aceste mări facú parte din marea Mediterană și forméză o mulțime de golfuri prin care comunică cu marea mai tóte părțile Greciei. Aceste golfuri sunt: Pelasgicú și Maliacú în marea Egee; Saronicú și Argosú în marea Ionică. Acéstă împrejurare, precum și pozițiunea Greciei între cele trei părți a lumii, făcură din Grecia centrulú activității industriale și intelectuale. Localitatea continentului grecú este fórte variată: munții sunt încunjurați de văi și șesuri roditoare; lacuri și riuri sunt multe și cu tóte că riurile nu sunt mari, totuși ele se înlocuescú prin mulțimea golfurilorú.

Cei mai înalți munți sunt la nordulú Greciei. In Thessalia se redică muntele Olympú (6,500 urme), în fața lui, muntele Ossa, formându între ei faimósa vale Tempe, udată de Peneú. Intre Thessalia și Epiru se află muntele Pindú, care se rămuresce în tóte părțile și anume: spre ostú munții Cambunieni, cari dispartú Grecia de Macedonia; spre vestú Acrokerauni, cari dispartú Illyria de Epiru; Othryx în Thesalia, și Ceta care se finesce prin mica strimptóre Thermopyle. De la Ceta spre sudú sunt munții: Parnas, Helicon, Citheron, Pentelicon, și Laurion, care se finesce cu capulú Sunium. In Pelopones sunt mntiți Arcadieni, a cărora ramură sudică o forméză muntele Taygetú, care se finesce cu promontoriulú Tenarum. Din lacuri mai însemnate sunt: Copais în Beotia, și Stymphale în Arcadia. Cele mai însemnate riuri sunt: Peneú și Sperkiu, cari daú în marea Egee; Akhelou, ambele Cephisse și Ilissos în Grecia mediă; în fine Alpheu și Eurotas în Pelopones.

Din cauza deselorú cóme de munți, clima Greciei este fórte variată; pe cândú în văi este totulú uscatú de

arșiță, pe deluri pânile sunt verzi și pășunea abundintă; de aci a venit comunicațiunea locuitorilor din văi cu cei din munți, unde mergeau spre a-și pasce turmele în timpul de secetă.

Chiar natura a împărțit Grecia în trei părți: nordică, mediă și sudică.

1 Grecia sudică. Peninsula Peloponesului nu este de câtă o comă înaltă muntosă, carea se ramifică în toate părțile, producându văi fertile, udate de diferite riuri.

În Pelopones se află următoarele provincii:

Arcadia, în centru, destinată de însași natura către viața păstorească și a căreia locuitori, prin pozițiunea geografică, amorea de libertate și simplitatea moravurilor, se asemănau foarte mult cu Suițerenii. Arcadienii n'au purtată nici odată jugul cuceritorilor, fiindă apărați de munți; amorea de viața păstorească a predominat totu-dé-una între ei. Cu toate aceste, în timpurile mai din urmă găsimă la ei și câte-va cetăți, dintre cari mai de însemnată sunt: *Megalopolis*, *Tegea*, *Mantineia* și *Orchomena*, independente una de alta,

Laconia, spre sud de la Arcadia, o țără aspră și muntosă, dar bine împoporată, care-și avea de capitală politia *Sparta*, situată pe malurile riului Eurotas, Acestă orașu deveni capul alianței dorice, și în urmă căpătă supremația asupra tuturoră orașeloră Peloponesului.

Messenia, spre vest de la Laconia, cea mai fertilă țără din Pelopones, și carea foarte de timpuriu fū cucerită de Spartani, și remase în stăpânirea loră pênă în timpulă lui Epaminonda. Cele mai însemnate orașe ale ei sunt: *Messena* și *Pylos*.

Elida, pe marginea apusană a Peloponesului, udată de riulă Alpheu. Orașulă ei de căpitanie *Elis* seú *Elida*, eră consecrată lui Zeus, și de aceea eră fără muri. Pe malurile Alpheului se află o dumbravă sacră, în mișlo

culu căreia eră aşezatū templulū ȕeului naȕionalū, a lui Zeus Olympianulū; aci se serbaū faimósele jocuri olimpice.

Akhaia, spre nordū de la Elida, eră compusă din 12 oraşe aliate între sine.

Sicyonia ŝi Fliasia, ȕeri puȕinū însemnate.

Corintulū cu oraşulū de acea-ŝi numire, fórtē însemnatū prin întinderea comerȕului seū, care veniá de la poziȕiunea lui avantajósă între cele douē golfuri: *Corinthū* ŝi *Saronicū*; aci pe istmulū de Corinthū, se fáceaū jocurile istmice.

Argolida, spre ostū de la Arcadia, însemnată prin suvenirile periodului eroicū a Grecilorū. Aci se aflaū oraşele: *Mycena*, capitala lui Agamemnonū; *Nemea* unde se fáceaū jocurile nemeice în onórea lui Neptunū. Cu tóte acestea, Argolida n'a jucatū nici odată vr'unū rolū însemnatū politicū între cele-alte staturī grece.

Cynuria, o mică ȕeră între Argolida, Laconia ŝi Arcadia, eră obiectū de cértă între Argoliȕi ŝi Spartanī.

2. Grecia media. Ellada cuprindea din vechime optū provincii. Indată după istmū urmēzá:

Megara, o mică ȕeră cu capitala de acela-ŝi nume, care ŝi apēră multū timpū independinȕa sa contra Corinthinenilorū ŝi a Athenenilorū,

Attica, ȕeră amată de ȕei după tradiȕiunile Grecilorū ŝi carea jucă celū mai mare rolū între tóte statele grece. Ea nu eră mare, nici fertilă, dar abundá în maslinī ŝi miere pe muntele Hymette, în marmoră pe muntele Pentelicon, ŝi în mine de argintū pe muntele Laurion. Activitatea ŝi industria locuitorilorū o recompensaū de aceea ce natura-ī refusase. Capitala sea *Athens*, în departare de o milē de la marea, eră situatā între douē riuri: Cephise ŝi Ilissos, într'unū ŝesū presuratū de deluri, dintre cari pe celū mai înaltū se aflá cetatea seū oraşulū de susū (Akropolis), eră împrejurulū aces-

tuia, oraşul de jos (Anopolis). La intrarea în cetate se află Propilleele, un edificiu mareţu în chip de poartă, înfrumuseţat cu cea mai distinsă sculptură şi pictură; în cetate se află templul deitei Athena, patrona Athenei; în stânga, Erechtheum; în dreapta, Parthenonul; în oraşul de jos, de o parte se află Odeonul, unde poezii citiau operele lor, şi teatrul lui Bachus, care cuprindea pînă la 30,000 spectatori; de altă parte, Prytaneul, unde se conserva legile şi focul sacru şi se întreţinea pe compta statului cetăţenii veterani. Oraşul întreg avea 10 porţi şi era încunjurat cu grădini frumoase, în cari se află Lyceul şi Academia, aşezăminte glorificate prin prelegirile filosofilor greci. Două muri colosali se întindeau din oraşul de jos pînă la cele trei porturi a Athenei: Pyreul, Munykhiu, şi Phalere. Pireul, prin pieţele, templele şi comerţul său, prezenta un oraş numai puţin activ de cîtă Athena. Din cele-alte locuri ale Atticeii sunt de însemnat: Eleusis, unde se celebrau serbările în onoarea deitelor Ceres şi Proserpina; Marathonul, faimos prin victoria purtată de Greci asupra Perşilor.

Beoţia, spre nord-vest de la Attica; mulţimea riuurilor de munte formă aci lacul Copais, şi amelioră pământul, de aceea Beoţia era cea mai fertilă ţară din Grecia. Oraşele ei sunt mai toate însemnate în istorie. Împrejurarea a adus că aci s'a decis mai totu-de-una sorta Greciei; la Platea, libertatea fu scapată; la Coronea, perdută; la Tanagra învinsă Spartani, la Leuctra fură învinşi şi nevoiţi a ceda supremaţia Thebei, capul cetăţilor din Beoţia.

Phocida, spre vest de la Beoţia, posedă politica Delphe cu faimosul oracul a lui Apollon. Aci se dezvoltă dreptul public al Grecilor; aci se adună o mulţime de închinători şi privitori la serbările şi jocurile olym-

pice; aci resunaă cântecele poeților în adunările solemnele.

Locrida, între muntele Parnas și Phocida, unde se aflaă Thermopyelele, singura cale din Thesalia în Ellada.

Dorida, o țeră mică spre nordă, de la Locrida, eră compusă din patru orașe și fū légănulă seminției dorice.

Etolia și Acarnania, cari jucară puțină rolă în istoria Greciei. Etolia se arătă pe scenă după Alexandru celă Mare în alianța etoliană; eră Acarnania este însemnată prin lupta d'între Antoniă și Octaviă (31 a. Chr.) carea dădă cestui din urmă domnirea asupra lumii vechi.

3. Grecia nordică. Culmea muntelui Ceta desparte Grecia mediă de cea nordică a căria parte orientală o compune Thessalia, eră cea apusană Epirulă.

Thessalia, légănulă tuturoră semințiilor grece, eră încunjurată din trei părți cu cόμεle munților Ceta, Pindă și Olimpă, eră d'între o parte cu marea. Ună cutremură de pământă produse faimăsa vale Tempe, între Olympă și Ossa, care vale se udă de riulă Peneă. Tradițiunea dice că aci aă începută Grecii a cultiva pământulă pentru ântăia dată, și că de aci s'au respândit spre sudă tôte triburile grece. Cele mai frumoșe poliții erău *Larissa* și *Pharsala*. Avuția și abundența acestei țeri avură o funestă și ruinătoare influință asupra spiritului poporului,

Epirulă, celă mai mare, după Thessalia, dar și celă mai puțină cultivată pământă ală Greciei; din cetățile lui este de însemnată: *Dodona*, faimăsa prin oracolulă seă. Peste Peneă, la nordă, nu mai erău triburi ellene, ci locuiaă alte triburi de origine ilirică.

4. Insulele. Continentulă grecă eră încungiurată de insule, cari tôte își aveaă însemnătatea loră.

Insulele din marea Ionică: *Corsica*, faimăsa prin fertilitatea, portulă și vasele sele; *Leucadia*, cu promonto-

riulü Leucadü, pe care Sapho își finî tragicü viața ; *Ithaca*, patria lui Ulisse; *Cytera*, carea erä consideratä ca patria Aphroditei.

Insulele aflätöre lângä malulü orientalü a Greciei; *Egina*, insulä micä dar avutä prin comerciulü seü, și a-
desa în luptä cu Athena pentru supremația asupra mă-
rilorü; *Salamina*, scumpä tuturorü Grecilorü pentru vic-
toria purtatä aci asupra Perșilorü; *Eubea*, una din ce-
le mai mari și mai fertile insule a Greciei, cu cetățile
Khalcisü și Eretria.

Insulele Ciclade : *Delos* cu templulü lui Apollon; *Pa-
ros* cu cea mai bunä marmorä din Grecia; *Naxos*.

Insulele Sporade: *Samothracia*, celebrä prin cultulü
misteriosü, alü Cabirilorü; *Thasos*, cu mine de aurü.

Lângä malulü asiaticü: *Lesbos*; *Khios*; *Patmos*; *Cos*
și *Rhodus* cu faimosulü colosü.

Insulele Creta și Cypru: *Creta* fü loculü institutelorü
antice dorice cu orașulü *Cnossa* și muntele Ida; *Cypru*
erä vestitä prin cultulü Aphroditei și prin vinațele sele.

Observändü pozițiunea geografică a Greciei venimü
la urmätórele rezultate :

1° Grecia geograficalmente erä așa fracționatä și îm-
părțitä, în câtü erä cu neputință a se înființa în ea unü
singurü și puternicü statü; erä fórté greü pentru Thes-
salia de a domni d'incolo de muntele Ceta; încä mai
pučinü putea face acéstă Ellada asupra Peloponesulü
și vice-versa.

2° Grecia în adevărü, nu erä așa de fertilä ca alte
țeri ale Europei, cu tóte acestea este cu neputință a
afla în Europa o altä țerä, unde natura arü presenta a-
tâtea commodități pentru diferite ramuri de industriä.
Grecia erä îndemänaticä la agriculturä, zooculturä și
comerciü. Messenia abundä în fênațe, Arcadia în imășe,
Attica în untü și miere. Thessalia în cai; minäria în-
floriä în muntele Laurionü și în insula Thasos. Pentru

comerciū erau îndemănatice toate polițiile maritime. Aceste diverse calități naturale a teritoriului grec, produsera la Greci varietatea ideilor și a ocupațiilor carea servi de basă la dezvoltarea mai departe a națiunii grece.

3° În fine nici una din țerele Europei nu avea pozițiunea avantajosă a Greciei, pentru a comunica cu țerele cele mai civilizate a anticității: în Asia Mică și în Phenicia mergea drumul din insulă în insulă; pentru Italia se creaa o scurtă navigațiune, Egyptul încă nu era departe.

II. CARACTERUL SI ORIGINEA POPORULUI GRECU.

Poporul grec fū dotatū de natură cu calități fizice și spirituale cu abondință. Lipsa frumuseței la Greci se consideră ca unū ce curiosū, o excepțiune din regula generală. Tipulū elenulū vechiū ni-lū putemū reproduce din rămășițele sculpturei grece pastrate pēne acum, și din privirea populațiunei actuale a Greciei. Viata liberă sub cerulū curatū li întăria plămānele și li dă o deosebită elasticitate membrelorū și muschilorū corpulū. Ca argumentū a sănătății lorū servă acea împrejurare că, bētrāneța la ei, de la 80—100 de anī nu era o raritate; filosofii și omēniī lorū de statū, ajunși la această etate, se aflaū în cea mai deplină activitate fizică și intelectuală.

Trasurile caracteristice a poporului elenū erau: facultatea răpedii înțelegeri, o memoriă credinciosă, unū resonū curatū, limpede, și o fantasiă straordinară, carilū făcura aptū a desvolta sciințele și artele mai multū de câtū ori și care poporū a anticității. Simțulū armoniei între exteriorū și interiorū (formă și conținere) și amorea fru-

mosului erau înăscute la Greci; și totă viața lor socială, intelectuală și religioasă, s'a dezvoltat sub influința ideii frumosului. Numai aceea ce era bine construită, frumoasă și sănătoasă, se considera ca expresiune naturală a unui spirit sănătos și bine dezvoltat. Grecilor li părea curiosă că în unele craniuri nefrumoase (disproporționate), precum era a lui Socrate, putea să se afle un spirit ce tindea spre divinitate. Absența statorniciei și a puterii de caracter, defectul principal al Ellenilor, fu cauza că, flórea gingașă și frumoasă a vieții grece nu putu înflori lungu timp, de și scurta ei înflorire fu pré frumoasă.

Însiși Grecii n'au tradițiuni despre stremutarea lor în Ellada: ei nici că puteau să se închipuască afară de Ellada, ci se simțiau legați de acest pământ și se numiau autochtoni, aborigeni. Înse de și în spunerile Grecilor nu s'au conservat nici o reminiscență despre o altă patriă a lor, afară de Ellada, totuși patria lor primitivă nu este în Europa ci în Asia. Prin cercetări istorice s'a dovedit, că limba grécă aparține cătră familia limbelor indo-germane seú arice, acărora asemenea duse la închierea că, toate popóarele ce vorbesc aceste limbi sunt ramure a unui popor, care din timpuri immemoriale trăia pe culmea Hindu-khu (Paropamisă). Din acest popor originalu eșiră Indușii, Perșii, Grecii, Italienii, Slavonii, Germanii și Celtii. Cei d'ântei cari părăsiră locul născerii lor și se stremutară în Europa peste munții Urali fură: Celtii, Germanii și Slavonii; cu toate aceste, din cauza pădurilor, glodurilor și a climei aspre a noiei lor patrie, ei se desvoltară mai târziu de câtu cele-alte popóare. Mai târziu de câtu alte popóare trecură peste munții Caucasieni Greco-Italienii, cunoscuți sub numele genericu de Pelasgi: o parte din ei ocupă peninsula Balcanilor și deveni basa naționalității grece; alta ocupă peninsula

Apeniniloră și deveni fundamentul naționalității romane. Ambe aceste părți a Pelasgiloră se despărțiră la rîndul loră în mai multe ramure și compuseră mai multe popore cari de și aveaă de fundamentă o limbă comună și aceleași calități fizice și morale, se deosebiaă inse în particularități: fie-care vorbiă ideoma sa, avea deprinderile și caracterul seă și stă la ună sciută gradă de cultură. Cu deosebire s'a întemplată acésta la Pelasgii din peninsula Balcaniloră, unde deosebirea d'între popore s'a produsă și s'a întărită prin varietatea localității.

I.

GRECIA ANTE-ISTORICA.

I. TRADIȚIUNI DESPRE POPÓRELE PRIMITIVE. A GRECIEI

Mai înteiă trebuie a observa că, numerósele seminiții pelasge, cari aă ocupată peninsula grécă și insulele de pre'mprejură, n'aă venită din Asia totă de odată, ci în câteva rînduri, în diferite timpuri; ală doilea că, nouă veniții nu și-aă pastrată loculă așederii loră, ci strimtoriții de alte seminiții l'aă părăsită, și acésta cu atătă mai lesne cu câtă fie-care seminiția nu avea timpulă necesară pentru a se aședa statornică într'ună locă.

Învetații distingă două epoce în stremutarea triburiloră pelasgice din Asia în Grecia: în rîndulă d'ânteiă

aū venitū o populațiune carea păstră numirea de Pelasgi; mai pe urmă, după câți-va secolī (în XV a. Chr), veniră câte-va seminții pelasge, cunoscute sub numele de Ellenī. Aceștia de și mai īpuținū numeroși de câtū Pelasgiī, dar îndestrați cu calități mai înalte spirituale, fură chemați a descepta viața istorică în miđloculū compatrioților lorū, veniți mai nainte, pe cari partei supuseră domnirii lorū, érá partei alungará din locurile lorū. Cată să mărturisimū inse că, Ellenii nu dētorescū începutulū civilisațiunii numai proprietorū lorū puteri și facultăți: după o tradițiune fôrte respândită, civilisațiunea a fostū adusă la ei din orientū încă din timpurile cele mai antice, și anume din Phenicia și Egyptū.

Tradițiunile și amintirile despre transmigrarea triburilorū pelasgice în peninsula Balcanilorū și despre relațiunile lorū cu Phenicia și Egyptulū, compunū obiectulū Greciei ante-istorice, séū periodulū fabulosū a istoriei Greciei (pênē la 776 a. Chr. séū pênē la prima olimpiadă scrisă). Mai nainte de a fi scrise aceste spunerī erau proprietatea poesiei poporare, și nu putemū asigura că în ele nu s'arū fi amestecatū cele reale cu cele închipuite, precum de ordinarū se întēplă în tôte spunerile poporare, și mai cu sēmă în spunerile unū poporū îndestrătū cu cea mai puternică fantasiă, ca celū grecū. Pe acésta basându-ne, tôte tradițiunile despre viața primitivă a Grecilorū (pênē la 776), le reportămū cătră timpurile mithice séū ante-istorice. Timpulū istoricū, istoria adevărată, începe de la prima olimpiadă scrisă. A scôte cu totulū din istoriă tradițiunile despre timpurile ante-istorice nu putemū: ântēiū pētrū că în ele se cuprinde începutulū vieței poporului grecū, ca a ori căruī altū poporū; alū doilea pētru că în aceste legende se cuprinde istoria vieței spirituale a poporului.

În periodulū ante-istoricū a Greciei s'au produsū: 1° prima împoporare a Greciei de Pelasgi; 2° trecerea lo-

cuitoiloră ei primitivi la viața socială prin ajutoriulă relațiuniloră cu orientulă civilisatū; și 3° supunerea Pelasgiloră de cătră consângenii loră Elleni, cari veniră mai pe urmă din Asia, séu periodulă eroicū a Greciei.

1 Tradițiuni despre Pelasgi. Timpulă fórte îndepartatū, cândū Pelasgii se strămutară din patria loră asiatică în Grecia, sterse ori și ce amintire despre acésta la Grecii din urmă, cari-i consideraū ca aborigeni, și ca unii cari aū pregătitū calea Elleniloră, curățindū pădurile, uscândū mlastenele, nivelândū délurile. ¹ Legenda-i numesce fi a lui Pelasgū care s'a născutū de *pământulă negru* a Arcadie. Cătră timpurile pelasgice se repórtă și spunerea despre diluviulă lui Ogyges, care schimbă suprafața localității (mai cu sémă în Attica și Beotia), făcū pe diferite triburi pelasgice a se unī măi strinsū unele cu altele, și le forță a-și construi în munți turnuri și muri gigantici, pentru a li servi de asilū la casū de o nouă calamitate. Aceste construcțiuni, cunos-

¹ Numele de Pelasgi îmbrătoșă măi multe națiuni și pentru acésta tradițiunea li represintă într'anū modū fórte diferitū: pe unī în Italia introducândū civilizațiunea, érá pe alții în Grecia trăindū ca selvatici în caverne, lipsiți de ori-ce industrie și de ori-ce sentimentū de sociabilitate. Faptele inse atestă că Pelasgii aduseră în Grecia nu numai óre-cari arte, dar unū sistemū întregū de credințe, de arte și de litere. Limba loră aspră, măi apropietă de latina de cătū de gréca, s'a conservatū în dialectulă eolién pe cari Ellenii ilū consideraū ca barbarū. Ei introduseră chiar unū felū de scriere a căreia intrabuințare fū comună péné la venirea Pheniciénului Cadmu. Cunoscândū procedările metalurgice, ei deschiseră mine în Samothracis, Lemnos și Macedonia. De asemenea se ocupău cu îndreptarea cursulă apeloră, cu ezirea riu-riloră și cu redicarea măi multoră forterețe. Pelasgii dădură o firmă de cultū popóreloră ce li găsiră în Grecia, și cari péné atunci aveău nisce practice religioze grosolane, fórá tradițiuni mitologice și fórá nici o numire precisă atribuită divinității.

CESAR CANTU, *Histoire universelle*, t. I. p. 550.

(Nota editorulă)

cute sub numele de *monumente ciclop*, din cari și pêne astă-zi s'au mai conservat prin unele locuri, sunt formate din petre urieșe fără nici un feliu de cioplitură și legătură (cimentu), avându pe din întru forma semi-bolței. Ele sémănă cu așa numitele monumente druide din Europa occidentală. Pelasgii, un popor cu deosebire agricol și păstor, își conservară pêne în timpurile mai din urmă caracterul lor primitiv, mai cu sémă în Arcadia unde, în mijlocul munților se conservă multă timp, tipul pelasg în totă puritatea sa. Legende despre Pelasgi s'au conservat: în Epiru, unde se află oracolul Dodonei, centrul vieții lor religioșe; în Thessalia, carea cuprindea o mulțime de văi mănășe, unde pentru întăia-și dată ei au început a se ocupa cu agricultura; în Beotia, unde tradițiunile pun pe cel mai putinte stat pelasg Orchomenul, fundat de un trib pelasg—Minii, și în giurul căruia s'au conservat construcțiunile ciclopice și apeductul lacului Copais; în Arcadia, carea se consideră ca patria celui mai vechiu cult grec a lui Zeus Liceanul, căruia sacrificău ómeni: în fine în Argos, unde domni I-nachu.

2 Tradițiuni despre colonistii orientali. Grecii au avut mare influență asupra civilisării lumii vechi; dar nu se pôte nega că și ei chiar au ramasă afară de influența predecesorilor lor, în istoria popórelor civilisate din Orientu. Insa-și opiniunea poporara a Grecilor s'a pronunțat despre acesta: 1° în tradițiunile despre stremutarea în Grecia a Egiptenilor (Danau în Argos, și Cecrops în Attica), Phenicienilor (Cadmu în Beotia)¹ și a Phrygienilor (Pelops în Elida); 2° această o-

¹ Se șice că pe la 1572 a. Chr. Danau a'ungat din Egiptu de cătră Chemmiți veni în Grecia și detronându pe regele Gelanor fondă regatul Argos, unde introduse artele egiptene și dădu locuitorilor numele de Danai. Una din ficele sale institui ser-

piniune se găsește la cei mai vechi poeți greci; 3° ea se primesce de istorici și filosofi, cari (precum Herodot și Platon) își scot spunerile lor nu numai din cărți ci și din observațiunile ce le au făcutu în călătoriile lor prin Egyptu și Asia. De și nu se pôte nega infiuța Phenicienilor și a Egyptenilor asupra Grecilor, totuși cată să mărturisim că, chiar tradițiunile despre stremutarea acestor popore în Grecia, sunt așa de împodobite cu imaginațiunii poetice, în câtu este greu a deosebi în ele adeverul de ficțiunii. Ca sigur se pôte primi numai aceea că Phenicienii ca comercianți vestiți ai anticității, plutiau adese pe la insulele Greciei cu scopu de a capata aramă, feru și argintu (de exemplu în insula Thasos), a pescui scoice de cari erau o mulțime lângă malurile Peloponesului și a Beotiei, și a tăe arbori de cari erau o mulțime în munții Elladei. Pe lângă acesta ei încă din vechime și-au fostu aședat în Grecia case de comerț. Comerțul se făcea prin schimb; dar nu pôte fi îndoială că pe lângă schimbarea mărfurilor Pelasgii grosolanii primiau de la civilizații Pheniciei și tradarea ore-cărora cunoscinți și instituțiunii religioase, sociale și industriale. Nu se pôte afirma de sigur dacă

bător de agriculturii, numite Thesmophorii, celebrate pe țărmii Nilului în onorea Isidei, și transformate aci în cultul Ceresei, pe care Pelasgii o numiau Thesmophore Fabula a conservat istoria celor cinci de fete a lui Danau, condamnate în infern a umple un vasu fără fund, pentru a espia uciderea barbaților lor.

Pe la 1643 veni Cecrops de la Sais în Attica unde locuiau descendenții lui Ogyges, rege memorabilu prin deluvinlu parțialu ce se întâmplă sub regatul se. Elu aflând aci totul în o stare selbatică dădu locuitorilor legi, îi formă pentru viața socială și li institui ceremoniele religioase și funebre. Lui i se atribuie instituirea Areopagului. Cadmu veni pe la 1580 din Phenicia și stabii o colonie în Beotia. Elu aduse în Grecia scrierea cu care înlocui pe ace a de care se serviau Pelasgii la începutu.

(Nota editorului).

au fostu relațiunii directe între Pelasgi și Egyptu séu dacă acele relațiunii se purtau prin mijlocirea Phenicienilor. Grecii împrumutau de la străini numai aceea ce conviniá naturei lorú, și pe urmă prelucrau și perfecționau așa de bine aceia ce au împrumutatú, în câtu se párea ca productú originalú a puternicului lorú spiritú.

3. Tradițiuni despre Elleni. După o trecere îndelungată de timpú de la ce ántéia transmigrare a poporului pelasgú din Asia în Europa, urmará transmigrári de diferite triburi totú din acelu poporú, pe cari Grecii mai din urmă le-au numitú cu unú nume genericú Elleni.¹ Aceștia trecéndú Elespontulú strábaturá prin Thracia în Thessalia, și aci, în párțile muntóse, ducéndú o viață agricolá, vânátoréscá și pástoréscá, formará patru generațiunii príncipali: a Ionienilorú, Dorienuilorú, Eolienilorú și Achaienilorú. De acești Elleni sunt legate tóte reminiscențele Grecilorú: ei se fáliau cu originea și religiunea Ellenilorú, și formará pentru ei o

¹ Eatá spunerea poeticá despre or'ginea Ellenilorú: Prometheú, descendinte a ceriului și a pámêntului, omú inzestrátú cu unú spiritú devinú, voi, ca și Zevs, a fi creatorulú omului; elú făcú din pámêntú o statue umaná și o însufleși prin foculú fúratú din ceriú. Pentru astá îndrásnealá, Zevs ordoná a-lú lega de o stâncá a munțilorú Caucasieni, unde unú vulturú îi ciupíá necontentitú inima. In fine Hercule ilú scápá de acéstá muncá, érá Zevs ilú iertá și lú dárui cu nemurirea. Mai departe tradițiunea zice cá fiinlú lui Prometheú, Deucalion, se stremuá în Thessalia, unde pentru virtutea și evlavia lui fú scapatú din diluviulú cu care Zevs pedepsi acéstá țierá. După diluviú, Deucalion, și socia sa *Pyrrha*, stáTURá pe muntele Parnas și auzirá o vóce din ceriú ordonándulú ca, pentru împopularea pámêntului pustietú, se arance pe desupra lorú óse de a mamei lorú. Ei luará petre și le aruncará pe desupra-li și aceste petre, considerate ca óse a pámêntului, maica comuná a ómenilorú, se prefácurá în ómeni, cari în curóndú împopulará tótá Grecia. Deucalion fú tatálú lui Ellen, din a cáruia fii și nepoși eșirá cele patru generațiunii príncipali a Ellenilorú. Eolienii, Dorienuii, Ionienii și Achaienii

deosebită genealogiă fabulosă. Aceștia nu mai erau următorii lui Pelasgü, fiulü pământului negru, ci a Titanului Prometheü care suferi atâtü de multü din partea lui Zevs, pentru că furä de la acesta sacrulü focü alü civilizațiunii. Înse atâtü istoricii vechi greci, precum de exemplu Thucidide, câtü și învățații moderni conchidü cum că Pelasgii și Ellenii aparținü cătră una și aceeași seminția pelasgä, și nu se distingü atâtä prin sânge, câtü prin timpulü venirii lorü în Grecia și prin gradulü de desvoltare. Pelasgii venirä mai de timpuriü și nu meraserä mai departe de viața păstoréscä și de cea agricolä în celü mai josü gradü; érä Ellenii venirä mai târziü, îi supuserä și escitarä în ei o viață socialä mai desvoltatä.

II. TIMPURILE EROICE.

Cu venirea seminției Ellenilorü se începe secululü eroicü a Grecilorü, a căruia istoriä este înfrumusețată cu spunerü poetice și eternisată prin cântecele vechilorü poeți a poporului întregü. În acestü seculü activitatea ténérä a Ellenilorü se manifestä în resbelele necontenite și în întreprinderi äudace a eroilorü privați (Hercule, Theseü &) și a întregelorü seminții atâtü în Grecia câtü și țerele cele mai departate. D'între expedițiunile în cari äü participatü mai multe seminții și eroi greci, mai cu sémä sunt iubite de poeți urmätörile: 1° expedițiunea Argonauțilorü, în giurulü căreia se grupézä legendele din Grecia nordicä; 2° resbelele thebane, obiectulü legendelorü din Beoția; 3° resbelulü Troiei, care este centrulü tuturorü tradițiunilorü grece; 4° invasiunea Dorienilorü în Peloponesü, provocată de resbelulü Troiei, și care incheie periodulü ante istoricü a Greciei.

1. Expedițiunea Argonauților. Spunū tradițiunile poetice că Phryxu, principele Beoției, persecutatū de mama-sa vitrigă, fugi pe unū berbecu cu lâna de aurū, din preună cu sora-sa Hella, în Colchida (Georgia). Pe drumū sora-sa se înecă în marea (Hellespontū) érá elū venindū în Colchida aduse berbecu ca olocaustă Ńei-lorū, și lâna de aurū o presentă regelui Colchidei, care o puse într'o pădure lăsându-i de pază unū draconū. După o sută de ani, eroii greci (în numărū de 50) întreprinseră, pe vasul Argos, o expedițiune în Colchida pentru a întorce de acolo lâna de aurū. Comandantele acestei expedițiuni fū vitézulū Jason, principele Thessaliei, érá companioniū lui cei mai însemnați fură: Hercule, idealulū eroilorū greci; Orpheū, poetulū care atrăgea prin cântecele séle stâncele și fiarele selbatice; Theseū, eroulū poporaru alū Athenei. Argonauții, pentru a-și agiunge scopulū, trebuiră a străbate în lungișū și curmeșișū tóte țerele pământului. Tradițiunea îi forță a umbla în fie-care pământū cunoscutū Grecilorū, séu numai închipuitū de fantasia lorū. Ori și unde s'arū fi dusū în urmă Grecii pentru a face negoțū séu pentru a funda vre o coloniă, ei erau convinși că Argonauții aū fostū pe acolo mai nainte, și de aceea fundaū ore-cari temple în onórea lorū și li cereaū protecțiunea. Prin urmare monumentele visitării Argonauților se putură ușorū răspândi prin tóte mările unde Grecii aū venitū mai în urmă. Legenda finesce prin aceea că Jason, prin miđlocirea încântărilorū Medeei, fiica regelui de Colchida, pune mâna pe lâna de aurū, ié și pe Medeea, o lépădă pe drumū, și după o călătoria destulū de penibilă se întorce acasă d'impună cu consocii sei. Tótă legenda este plină de fapte miraculoșe. A deosebí în ea fantasia de adevărū este fórte greū; putemū numai se presupunemū că în ea, sub forme poetice, se represintă ideele poporare despre cele mai vechi ralațiuni a Gre-

ciloră cu Georgia, țără avută în aură, unde acesta se prindea în riuri prin mijloculă peiloră de oie.

2. Resbelele thebane. Spūnerăa despră resbelele thebane este nă măi puçină fabulosă. Spune tradițiunea că lui Laius, regele Thebei, i-ar fi prezisă oracululă că are se mără de mână unui némă ală seă. Laius înspăimētată ordonă a ucide fiululă ce i se născă, înse esecutorulă ordiniă sele nu îndrăsnă a-lă ucide, ci îlă espuse pe ună munte în apropiere. Aci aflāndulă nisce păstoră, îlă dădură regelulă de Corinthă care-lă educă ca pe fiululă seă și-lă numă Œdipu. Cāndă Œdipu crescū și se însciință că nu este fiululă regelulă de Corinthă, se duse la Delphe ca se afle de la oracululă de acolo despră misterulă născeriă sele. Trecēndă printr'ō strimțore în Phocida, elă întâlni pe Laius care-lă ordonă a da în lătură. Œdipu, necunoscēndă că acesta eră regele, luă ordonanța lui dreptă ofensă și-lă ucise. Venindă după aceea în Theba, Œdipu eliberă orașulă de ună sfinxă monstruosă intraripată, pentru care locuitoriă recunoscătoriă îlă puseră pe tronulă lui Laius, eră veduva acestuiaă îi propuse mână. După cāți-va ană o pestă se aretă în totă regatulă Thebei, și Œdipu întrebāndă oracululă: cari ară fi mijlōcele pentru vindecarea acestăi rēu, oracululă respunse, că ceriurile pedepescū prin acestă bōlă pe Thebană, pentru că aă pusă pe tronă ună patricidă însurată cu mama-sa. Nenoricitulă Œdipu se otări a nu măi vedē lumea, își scōse ochiă, își părăsi patria și se duse a mură într'ună locū unde nu eră cunoscută viața sa; alțiă spună că elă a fostă alungată de fiī seī Eteocle și Polynice. Pretutindenea pe unde trecea acestă nenoricită bătrānă, omeņiă fugiău cu frică auđindă de numele lui; număi buna sa fiică Antigona se decise a servi orbulă seă părinte și a-lă acompāniă pretutindenea. Sōrta filoră lui Œdipu nu fū măi fericită, căci convenindă a domni cu rōndulă,

Eteocle nu voi a cede tronulü ce-lü ocupase cândü îi veni rëndulü, și alungä pe fratele seü Polynice. Acesta fugi la regele Argos, luä în însoçire pe fiica acestuia și, d'impreună cu socru-seü și cu alți cinci regi peloponeși, merse contra fratelui seü. Theba se apërä desperatü ; atunci frații deciserä a finii resbelulü prin unü duelü în care ambii perirä. Ura acestorü doui frați fü așa de mare în câtü însași para ce ardea trupurile lorü nu se amestecä, și remäșițele lorü n'äü fostü cu puțință a le pune la unü locü. La asediü perirä și alți principii asidiatori, a cärorä fiü, dupä 10 anü, renoirä resbelulü contra Thebei și puserä pe tronulü ei pe fiulü lui Polynice. Urgia cerescä planä și asupra nepotului lui Edipu care nebunü, și Thebanii puserä pe tronü o nouä generațiune de regi, care guvernarä cu gloriä.

În legendele despre finirea tragicä a lui Edipu și a familiei seüe, este espresä credința religiösä poporarä : dependința ömenilorü de sörtä, de a cäria decisiunii nü póte scapa nici unü omü.

3. Resbelulu Troiei. Acestü resbelü care s'a continuatü dece anü, (1194—1184), este evenimentulü celü mäi principalü a timpurilorü eroice. Spunerea despre elü, trädätä noui în cea mäi mare epopee poporarä grécä—Iliada lui Omerü, și în Eneida poetului romanü Virgiliü, este totü așa de poeticä ca și töte cele alte legende a Grecilorü. În resbelulü Troiei vedemü pentru prima datä într'unite töte semințiile grece; de atunci Grecii începurä a se privi ca unü singurü poporü. De multü deja Grecii, și mäi cu sémä Pelopiðiü, nutriaü o urä ne înpacatä contra Troienilorü pentru cä alungarä pe strămoșulü lorü Pelops din Asia Micä. Ei cäutaü acum numai unü pretestü pentru a începe resbelulü, care pretestü se și ivi cândü Paris, fiulü puternicului rege alü Troiei, Priam, ofensä pe Menelaü, regele Spartei, furändü

pe frumósa sa femeie Elena. Toți Grecii se indignară cândú Menelaú li făcú cunoscutú lovirea ce suferi. Cea mai mare parte din regii greci și 100 de mii de ómenii se strínserá sub stindardele fratelui lui Menelaú. Agamemnon, unulú din cei mai puternici principii ai Grecilorú, și pe 200 vase se pornirá la Troia pentru a resbuna acéstá ofensá. Eroi cei mai faimoși din acéstá espedițiune, afará de Menelaú și Agamemnon, furá: artificiosulú Ulisse (Oduseú), posesorulú insulei Ithaca; Nestor, unú bătránú cu esperiență, a cărúii cuvinte erau mai dulci de câtú mierea; Achille, eroulú celú mai aprinsú și impetuosú, cu amiculú seú Patroclu. Comandantulú și aperiatoriulú Troienilorú fu vestitulú Hector, fiulú celú mai mare a lui Priam, sociulú nónorocitei Andromache. Inainte de a porni, Agamemnon sacrificá deiilorú pe fia-sa Iphigenia. Agungéndú la Troia, Grecii o încunjurará de giurú-împregiurú, ínse speranța de a o lua îi părăsi ín curándú pentru cá Troienii se apărău cu bărbăția ín dosulú murilorú celorú tari a Iliionulú. Mai multe bătălii urmará una dupá alta ín cari fantasia poporará aduse și pe dei din Olympú ca se participe. Mulți Grecii și Troieni căduserá deja pe câmpulú de bătăie, cândú deodată, ín alú 9-le anú a resbelulú, se ivi ín lagérolú grecú o pestá, carea secerá o mulțime de poporú și puse discordie între greci. Achille, fiindú atacatú de Agamemnon, se închise ín corutulú seú și contení de a se mai bate. Hector, profitándú de acéstá năvăli nóptea ín lagérolú Grecilorú, ilú aprinse ín mai multe locuri, ucise mai mulți soldați, între cari și pe Patroclu, amiculú lui Achille. Atunci Achille se repeđi la luptá, ucise pe Hectorú dar și elú muri ucisú de Paris. Nu multú dupá aceea și Iliionulú, lipsitú de celú mai bunú alú seú aperiatorú, căđu ín mânele Grecilorú, cari-lú dărímará cu totulú (planulú lui Ulysse : calulú de lemnú). Priam și Paris furá ucíși, érá

regina *Hecuba* fû dusă în sclăvie d'împreună cu ficele sele.¹ Din eroi greçi mulți căduseră sub murii Troiei, érá cei ce au remasü vii întîmpinară pe drumü, și acasă după întórcere, mari nenorociri. Așa, Agamemnon fû ucisü de socia sa Clytemnestra; Menelaü fû dusü de furtuni în Egyptü, érá Ulyse rătăci dece ani de zile prin diferite țeri, mai nainte de agiunge în patria sa spre a-și vedé pe buna și fidela sa soçiă Penelopa.

4. Invasiunea Heraclizilorü și consecințiile ei.

(1100 a. Chr.). Indelunga ședere a celorü mai principali regi a Greciei sub murii Troiei, mórtea multora din ei, turburările și intrigile ce aflară mulți din trînșii la înturnarea lorü a casă, slăbiră staturile grece din periodulü eroicü, mai cu sémă pe cele din Peloponesü.

În urmarea acestora, îndată după resbelulü Troiei se întemplără în Grecia mari schimbări; unele seminții strimtorară pe altele și le nevoiră a se stremuta în alte locuri séu pe insule. Descrierea acestorü stremutări se repórtă érá-și cătră sfera legendelorü: aceea ce se întemplă cu încetulü și în urmarea unui șirü îndelungatü de evinente, se repórtă de legende că unü lucru mare și frumosü, făcutü în scurtü timpü și sub conducerea câtor-va persóne fabulóse. Mai cu sémă este faimósă legenda despre cucerirea Peloponesului de Dorieni, séu, după cum se dice, întórcerea Heracliđilorü. După acéstă spunere, Peloponesulü, fórte de multü încă, aparținea următorilorü lui Hercule a căruia strămoșü, Danaü, veni din Egyptü și se stabili în Argos; inse familia sa fû alungată din Peloponesü de Pelops și Pelopiđi; de aceea cucerirea Peloponesului de Dorieni, sub conducerea Heracliđilorü, se represintă de legendă ca întórcerea vechilorü domni a acestei țeri, duple pređicerea oraculului de la Delphe. O singură órdă și în o singură campanie făcü acéstă cucerire, și anume: trei frați, stre-

¹ Dintre toți seaspă numai principele Enea, care fugi în Italia

nepoți a lui Hercule, conducându pe Dorienii și Etolienii, strebătură în Peloponesu din partea nordică, ocupară mai tótă peninsula, supuseră pe locuitorii ei de mai înainte și o împărțiră între dânșii: calu mai mare, Temene, luă Argolida; alu doilea, Cresphonte, Messenia; érá fiu celui de alu treilea, a lui Aristodem, Procle și Eurysthene, luară Laconia. Tradițiunea poporară spune în amănunțimi cum s'a făcutu cucerirea, dar ce s'a întemplatú după aceea, în timpú de trei secolí, nu spune nimicú. Scriitorii mai noi au doveditú că, acéstá cucerire nu s'a făcutu așa de iute și într'o singurá expedițiune. Mai ántéiú furá cucerite: Argosulú și Corințulú de cátrá veniții pe marea; după aceea Laconia și Messenia de Dorienii veniți din nordulú Greciei, anume dupre cum arată legenda. Numai pentru cucerirea Peloponesulú sudicú a trebuitú venițilorú timpú de sute de ani.

Cu cucerirea Peloponesulú se terminá epoca stremutárilorú; fie-care seminiá se așadá statornicú pe pámentulú seú; începe a se desvolta viața cetățéná și intelectualá; se formézá caracterulú elenú, și elenismulú se respândesce prin colonii în tótá marea Mediteraná. Tóte aceste fenomene se repórtá cátrá epoca istoricá a Greciei.

III. CIVILITATEA GRECIEI PRIMITIVE.

Grecii ca poporú cu multá fantasiá, în periodulú eroicú avurá mai mulți poeți poporari, cari umblau din orașú în orașú, din casá în casá, la ospețe și serbătorii, și delectau pe conpetrecători prin cântecele lorú despre vechime, acompániându aceste cântece cu chitara seú cu o lirá cu șapte córde. Acești cântăreți ráțacitori se numiau *rapsodii*. Ei cântau faptele eroilorú greci din periodulú eroicú și mai cu sémá a celorú de la Troia.

trară eră de rău augur. De asemenea se cerea ca poporul să tacă. Regele deschidea sesiunea propunându cestiunile ce erau a se delibera ; discutaă bătrânii și comandantii, eră despre darea voturilor Omeru nu aminteste. Acastă adunare se ținea numai pentru a face cunoscută voia regelui, fiindu că lipsiă scrierea. Poporul avea dreptul de a asculta, eră comandantii de a lucra.

În genere la Omeru pe planul d'ântei, esă comandantii : pe dinșii îi admiră, pe ei îi cântă, cea-altă parte a poporului are puçină însemnătate. Acastă constă din ómenii liberi și sclavi: între cei d'ântei se distingeau teslarii, ferarii, &, cari purtau cu toții numele de *dimiurgi*. Ei aveau proprietate fonciară, de și cea mai mare parte din pământu nu eră cultivată și se întrebuiță pentru imașuri. Vitele mari erau avuția principală a ómenilor avuți, precum și obiectul principal de certe și neînțelegeri. Cei mari, pentru lucrul pământului, întrebuițău sclavi precum și pentru păscutul vitelor ; pentru acastă din urmă se năimiaă unora și ómenii liberi, pe unu sciutu timp.

În privirea sclavilor în Grecia mistică nu se observă o deosebită severitate : tóte clasele societății, în privirea gustului, a simțului și a educațiunii se află mai pe aceeași tréptă ; de aceea chipul viețuirii sclavului diferiă puçină de celu alu domnului se. Cu óre cari sclavi se purtau cu preferință bine ; de acastă preferință se bucurău mai cu sémă păstori. Lor li eră încredințată averea principală a domnului lor, și de aceea ei erau priviți ca membri ai familiei, avându sub sine pe ceilalți sclavi. Sclăvia la Greci eră o nenorocire ce putea agiuge pe fie-care, și de aceea nu arare ori, sclavul de nascere eră totu atât de nobil ca și domnul se. Mai nenorocite înse erau sclavele. Numerul lor eră mai mare de câtu alu sclavilor și cu ele se purtau mai aspru de câtu cu dênșii, Cele mai grele și mai os-

tenitoare lucrări de casă erau asupra lor; ele aduceau apa și măcinau făina în rășnițe cu mâna, cu toate că în lucrările grele participă și domna cu ficele sale; ele împreună torceau, țeseau, aduceau apă și spălau rufe. Ne căutându la aceste lucrări grele și la obiceiul de a cumpăra femeia de la părinți cu sume mari, obiceiul ce făcea pozițiunea țemeii foarte strămtorită, noi vedem că femeile din timpurile eroice se bucurau de o mai mare libertate, și de o sferă de activitate mai mare decât cele din timpurile istorice. Interesul legendelor grece dețorește în mare parte femeilor: Penelopa, Andromaca, Elena, Clytemnestra, Jocasta, Hecuba, stau toate pe întâiul plan al tabloului, sau prin virtuțile lor, sau prin frumusețea, sau prin crime, sau prin suferințe. Poate că acest fenomen provine din multa absentare a principilor de acasă, când femeile trebuia să li ocupe locul.

Tot în aceeași pozițiune ca și sclavii se află scăpații liberi, numiți theți. Numărul acestor omenfără proprietate se vede a fi fost mare în timpurile eroice. Ei compunea majoritatea soldaților simpli cari acompania pe eroi în resbele, și totu ei forma numeroase bande de hoți de pe uscat și marea din acele timpuri. Ei erau nevoiți a se ocupa cu asemenea meserii, fiind că erau năimiți numai în timpul lucrului, era lucru permanent la Greci nu era pe atunci.

Legi comune nu erau: totul se făcea după simț și capriciu. Nomos, cuvânt ce însemnă lege, nu se află la Omeru. Omeru scie numai ordinile lui Zevs, sau *themistele* și *obiceiurile* fundate pe aceste ordonanțe. Aceste obiceiuri limita arbitrarul personalu, dar obliga a ține giurământul a agiuta pe călătoriu, a primi și a protege pe celu ce cere asilul, fără fința vre unei lege care ar ordona păzirea acestor obiceiuri. Ele fură adesea călcate, uneori în modul celu mai ne-

mană, de și poetul și societatea le considera de sacre, și ȳei pedepsea pe acei ce le călcau: nenorocirile seminției lui Cadmă sunt basate pe o adăncă simpatia cãtră obiceiurile sacre. ȳeița Ata neconținut împedea pe eroi de la împlinirea loră. Mai desă repetatã se vede omorulă: une-oră făcișă, alte oră pe ascunsă. Achille îngiunghie 12 prisioneri troieni deasupra mormântului lui Patroclu, érá fiulă seă Neoptolemă, nu numai că ucide pe bėtrănulă Priamă, dar apucă de picioră pe unulă din fii lui Hector și-lă aruncă din turnulă Troiei. Achille, Menelaă, Ulysse pradă pe unde potă, și se apără nu numai cu forța, dar și cu vicleniă. A fi pirată, érá ceva onorifică. În genere se pôte ȳice că, celă ce nu putea să se apere singură nu află protecțiune în societate. Toți comandantii greci batjocoră corpulă lui Hector și plăntară în elă lăncele loră, atunci cândă în timpulă resbeloră persice se considară ca ună lucru nedemnă de a ataca corpulă inimicului. Uciȳetoriulă din timpurile lui Oméră nu se temea de pedeapsa publică pentru crimă, ci de resbunarea personală a rudeloră ucisului. Pentru a scăpa de acestă pericolă, elă érá nevoită a părăsițera, seă a cumpăra iertarea cu daruri. Dėtoria de a resbuna pentru ucidere érá a soȳiloră, și mai cu sémă a rudeloră.

Cu comerciulă nu se ocupă mai nemine. În Grecia eroică cu comerciulă se ocupă numai Phenicienii, cari scóseră multă folosă din incurcătorele și resbelele de atunci a Greciloră. Phenicienii aduceă Greciloră diferite obiecte de lux: pėnzură, aură, óse de elefantă, și primiaă de la ei: pėl, lănă și sclavi. Este însemnată că argintulă și ferulă érá fórte rară în timpulă eroică. Tóte lucrurile scumpe se făceaă din aură și electru, érá armele, din aramă. Modulă bătăei la Grecii eroici diferă de celă de la grecii istorici. La acești din urmă, opliții, seă pedestriimea greă înarmată, formă linia tare

careă năvăliă asupra inimicului fără a-și perde rîndurile. Eroii Iiadei și ai Odysseei întrebuițau lancea ca o armă aruncătoare ; fie-care și-avea unu caru de resbelu cu doi cai cu cari se ducea departe înainte de soldații sei, și aruncă lancea în celu ce-i eșii înainte din rîndurile inimice. Une-orî se pogorau din caru și se luptau corpü cu corpü, servindu-se de săbii și pumnare ; dar carulu remănea totü-dé-una lüngă ei pentru a-i scöte din câmpulü luptei. Soldații nu păziau nici unü rîndü , ci se băteau care cum apucá. Iliada făcù nemuritoare aceste bătălii neregulate. In ele se vedü numai eroii, érá cea-altă masă n'are nici unü rolü. Arta de asediü încă nu erá cunoscută Grecilorü din timpurile eroice. Troia fù luată prin înșelăciune, érá Theba deschise singură porțile în urmarea consiliului ȝeilorü.

+
